

**ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE**

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. Habil. Loredana PUNGĂ

Candidat:

Drd. Maria Cristina MIUȚESCU

Timișoara

2022

**ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FILOLOGIE**

**O Perspectivă Diacronică asupra
Competențelor Necesare în Industria Traducerii.
Studiu de Caz Privind Competențele Solicitate de
Angajatorii din România**

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. Habil. Loredana PUNGĂ

Candidat:

Drd. Maria Cristina MIUȚESCU

Timișoara

2022

CUPRINS

MULTUMIRI.....7

LISTA ABREVIERILOR.....9

INTRODUCERE 10

FUNDALUL ȘI PRIM-PLANUL STUDIULUI DE CAZ:

CONSIDERENTE DE ORDIN GENERAL.....11

STRUCTURĂ TEMATICĂ ȘI ASPECTE PRINCIPALE.....12

CONTRIBUȚIA ȘTIINȚIFICĂ 13

CAPITOLUL 1 – FUNDAMENTUL TEORETIC 14

CONCEPTUL DE (SUB)COMPETENȚĂ DE TRADUCERE: O

PERSPECTIVĂ DIACRONICĂ 14

1.1. STRUCTURA CAPITOLULUI ȘI OBIECTIVE PRINCIPALE.....14

**1.2. LOCALIZAREA NIȘII DE CERCETARE: PARAMETRI
UTILIZAȚI.....15**

1.2.1. JUSTIFICAREA ALEGERII TEMEI ȘI SCOPUL CERCETĂRII.....16

1.2.2. ÎNTREBĂRILE DE CERCETARE ȘI IPOTEZELE DE LUCRU.....18

1.3. DELIMITĂRI TERMINOLOGICE.....	20
1.4. IDENTIFICAREA PROFILULUI TRADUCĂTORULUI „IDEAL”: ASPECTE CHEIE PRIVIND STATUTUL PROFESIONAL/ SOCIAL, EXIGENȚE ȘI ABORDARE METODOLOGICĂ.....	25
1.4.1. PARCURSUL EVOLUTIV PREMERGĂTOR CONFIGURĂRII ȘI DEZVOLTĂRII TRADUCTOLOGIEI ÎN CEA DE-A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX (ANTICHITATE – DECADA ANILOR ’70).....	27
1.4.2. DOBÂNDIREA STATULUI DISCIPLINAR INDEPENDENT, CONSOLIDAREA CADRULUI METODOLOGIC ȘI DIRECȚII DE CERCETARE ACTUALE.....	45
1.4.2.1. STRUCTURA COMPETENȚEI DE TRADUCERE CONFORM MODELELOR ELABORATE ÎNTRE 1970 ȘI 2010.....	47
1.4.2.2. STRUCTURA SINCRONICĂ A COMPETENȚEI DE TRADUCERE CONFORM CELOR DOUĂ CADRE ELABORATE LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE: PETRA-E (2016) ȘI EMT (2017)	60
1.4.2.3. STRUCTURA COMPETENȚEI DE TRADUCERE ÎN ACORD CU PROFILUL ACTUALIZAT AL TRADUCĂTORULUI PROFESIONIST AL SECOLULUI XXI: O PROPUNERE METODOLOGICĂ.....	67
1.4.2.4. REDEFINIREA ARSENALULUI TRADUCĂTORULUI: APARIȚIA, CLASIFICAREA ȘI APLICABILITATEA SERVICIILOR DE TRADUCERE AUTOMATĂ ȘI TRADUCERE ASISTATĂ DE CALCULATOR	74
1.4.2.4.1. ROLUL SERVICIILOR DE TRADUCERE AUTOMATĂ ȘI AL INSTRUMENTELOR BAZATE PE TRADUCEREA ASISTATĂ DE CALCULATOR ÎN RECONFIGURAREA COMPETENȚEI DE TRADUCERE (DEZVOLTAREA SUBCOMPETENȚEI INSTRUMENTALE ȘI APARIȚIA „EXTENSIILOR LINGVISTICE”/ „LINGUISTIC ADD-ONS”)	75
1.5. STATUTUL FORMĂRII PROFESIONALE ÎN TRADUCTOLOGIE: DEZVOLTAREA FENOMENULUI, PREOCUPĂRI PENTRU ACTUALIZAREA CURRICULUMULUI ȘI COMPATIBILITATEA METODELOR DIDACTICE UTILIZATE.....	82

1.5.1. ELEMENTELE ȘI CLASIFICAREA CURRICULUMULUI CENTRAT PE DOBÂNDIREA COMPETENȚEI DE TRADUCERE: STUDIU DE CAZ PRIVIND TRANZIȚIA DE LA PROCESUL DE ÎNVĂȚARE AXAT PE OBIECTIVE LA CEL BAZAT PE COMPETENȚE	87
1.5.2. PERSPECTIVĂ GENERALĂ ASUPRA OFERTEI MASTERALE ÎN STUDII DE TRADUCTOLOGIE OFERITE DE MEDIUL UNIVERSITAR ROMÂNESC.....	90
1.6. EXPANSIUNEA INDUSTRIEI TRADUCERII LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE ÎN MILENIUL III (CONSECINȚE PENTRU PRACTICILE ACTUALE).....	97
1.6.1. ETAPELE FURNIZĂRII SERVICIILOR DE TRADUCERE ȘI APLICAREA PROCEDURILOR DE ASIGURARE A CALITĂȚII TRADUCERII (STUDIU DE CAZ: STANDARDELE EN 15038 ȘI ISO 17100)..	99
1.7. ASPECTE PRELIMINARE PRIVIND RAPORTURILE EXISTENTE ÎNTRE CADRUL TEORETIC (CAPITOLUL 1) ȘI SELECȚIA METODELOR DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ (CAPITOLUL 2).....	103

CAPITOLUL 2 – METODOLOGIA DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ.....105

MICRO ȘI MACROCONSIDERENTE PRIVIND ELABORAREA CHESTIONARELOR ȘI ANALIZA SWOT.....	105
---	-----

2.1. STRUCTURA CAPITOLULUI ȘI CONSIDERENTE DE ORDIN GENERAL.....	105
--	-----

2.2. CONTEXTUALIZAREA STUDIULUI DE CAZ: CONSIDERENTE DE ORDIN SOCIAL, SPAȚIAL ȘI TEMPORAL.....	106
2.3. ASPECTE CHEIE RELAȚIONATE CU ELABORAREA CELOR DOUĂ SETURI DE CHESTIONARE.....	108
2.3.1. ELABORAREA CHESTIONARELOR PILOT: MICRO ȘI MACROCONSIDERENTE.....	110
2.3.2. ELABORAREA CHESTIONARELOR EDITATE: MICRO ȘI MACROCONSIDERENTE	118
2.4. ADOPTAREA ȘI ADAPTAREA METODELOR ANALITICE UTILIZATE	123
2.4.1. INTERPRETAREA COMPARATIVĂ A REZULTATELOR OBTINUTE ÎN URMA DISTRIBUIRII CHESTIONARELOR.....	123
2.4.2. APLICAREA METODEI SWOT ÎN IDENTIFICAREA ASPECTELOR CONCLUSIVE ALE CERCETĂRII.....	124
2.5. PRINCIPII ASOCIATE CU ETICA ȘI DEONTOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE.....	124

CAPITOLUL 3 – ANALIZAREA DATELOR ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR.....126

3.1. STRUCTURA CAPITOLULUI ȘI CONSIDERENTE DE ORDIN GENERAL.....	126
3.2. SECȚIUNI INTRODUCATIVE PRIVIND CONTEXTUL ȘI PROFILUL PARTICIPANȚILOR.....	127
3.3. STRUCTURA COMPETENȚEI DE TRADUCERE CONFORM	

PERSPECTIVELOR OFERITE DE EXPONENȚI AI MEDIULUI ACADEMIC ȘI AI INDUSTRIEI.....	134
3.4. NIVELUL ATINS DE ABSOLVENȚI CONFORM REZULTATELOR TESTĂRII ȘI EVALUĂRII FORMATORILOR...	154
3.5. SUGESTII ȘI REFLECȚII CRITICE.....	162
3.6. SCURTĂ PREZENTARE A REZULTATELOR PRELIMINARE	167
<u>CONCLUZII.....</u>	<u>170</u>
SINTEZĂ A REZULTATELOR OBȚINUTE.....	170
ÎNCADRAREA REZULTATELOR ÎN CONTEXTUL MAI LARG DE CERCETARE.....	172
LIMITĂRILE STUDIULUI DE CAZ ȘI DIRECȚII ULTERIOARE DE CERCETARE	172
<u>BIBLIOGRAFIE.....</u>	<u>174</u>
CĂRȚI/ VOLUME.....	174
ARTICOLE ȘTIINȚIFICE.....	176
WEBOGRAFIE	182
<u>LISTA ANEXELOR.....</u>	<u>184</u>

ANEXA I – CHESTIONARUL PILOT 1 (GRUP ȚINTĂ 1: ABSOLVENȚI AI PROGRAMULUI MASTERAL „TEORIA ȘI PRACTICA TRADUCERII”)	184
ANEXA II – CHESTIONARUL PILOT 2 (GRUP ȚINTĂ 2: ANGAJATORI APARTINÂND INDUSTRIEI TRADUCERII DIN ROMÂNIA).....	200
ANEXA III – CHESTIONARUL PILOT 3 (GRUP ȚINTĂ 3: CADRE DIDACTICE CARE DESFĂȘOARĂ ACTIVITATE ÎN CADRUL PROGRAMULUI MASTERAL „TEORIA ȘI PRACTICA TRADUCERII”).....	208
ANEXA IV – VARIANTA EDITATĂ A CHESTIONARULUI PILOT 1 (GRUP ȚINTĂ 4: ABSOLVENȚI AI PROGRAMULUI MASTERAL „TEORIA ȘI PRACTICA TRADUCERII”)	220
ANEXA V – VARIANTA EDITATĂ A CHESTIONARULUI PILOT 2 (GRUP ȚINTĂ 5: ANGAJATORI APARTINÂND INDUSTRIEI TRADUCERII DIN ROMÂNIA).....	226
ANEXA VI – VARIANTA EDITATĂ A CHESTIONARULUI PILOT 3 (GRUP ȚINTĂ 6: CADRE DIDACTICE CARE DESFĂȘOARĂ ACTIVITATE ÎN CADRUL PROGRAMULUI MASTERAL „TEORIA ȘI PRACTICA TRADUCERII”).....	239

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Cuvinte cheie: *competență de traducere, dobândirea competenței de traducere, industria traducerii, model de competență de traducere, proces de traducere, studii aprofundate în traductologie, subcompetență de traducere*

Evoluând într-un cadru istoric dinamic, marcat de numeroase evenimente asociate cu tranziția lingvistică (dezvoltarea intra- și interlingvistică) și extralingvistică (aspecte de ordin socio-cultural), fenomenul traductiv evidențiază o cronologie milenară complexă, determinată, la origini, de necesitatea medierii interculturale și, ulterior, de adaptarea diacronică la cerințele crescânde ale societății. În acest context, provocările secolului XXI, generate de o dinamică accentuată a progresului tehnologic impus (în parte) de cerințele sociale din ce în ce mai numeroase și variate, conturează o listă extinsă de competențe, abilități și cunoștințe pe care traducătorul profesionist trebuie să le etaleze și să le cultive de-a lungul întregii sale cariere. Astfel, traducătorul secolului XXI întruchipează nu numai un cunoscător desăvârșit al celor două limbi de lucru (cea sursă și cea țintă) din multiple perspective (lingvistică, interculturală), ci devine (voluntar sau nu) și exponentul unui curent care promovează digitalizarea procesului

de traducere, adaptându-se unui context social din ce mai în ce mai complex și, implicit, la exigențele impuse de angajatorii care fac parte din industrie.

Întrucât aceste necesități transcend adesea competența lingvistică și pe cea de transfer, programele universitare specializate în studii de traductologie trebuie să aibă în vedere diferiți parametri în elaborarea planului de învățământ și a fișelor disciplinelor pentru a putea eficientiza procesul de pregătire a viitorilor absolvenți. Acești parametri pot viza, printre multe alte abilități, dezvoltarea unor competențe suplimentare, adiacente, precum cea instrumentală sau evaluativă. Prin intermediul prezentei lucrări, autoarea propune o abordare comparativă care reflectă deopotrivă parametrii utilizați de anumite programe masterale specializate în formarea traducătorilor profesioniști și cerințele formulate de o parte din potențialii angajatori care fac parte din industrie (studiu de caz: Timișoara).

În acest context, structura lucrării ilustrează două dimensiuni (fundalul și prim-planul) centrate în jurul unei problematici similare, respectiv constituirea competenței de traducere și profilul dezirabil al traducătorului secolului XXI. Cea dintâi dimensiune, *fundalul*, conturează, la nivel macro, cadrul general al cercetării, oferind justificarea și contextul derulării componentei practice a studiului de caz propus. Într-o manieră complementară (nivel micro), cea din urmă dimensiune, *prim-planul*, supune analizei elementele specifice studiului de caz, identificând, de asemenea, conexiunile stabilite la nivelul

rezultatelor preliminare. Particularizând, fundalul înglobează în prezenta lucrare conceptele și informațiile de ordin teoretic asociate cu fenomenul traductiv, precum dinamica și tendințele pieței muncii (industria traducerii) sau particularitățile de design și clasificarea curriculumului centrat pe dobândirea competenței de traducere. Prim-planul, pe de altă parte, explorează relațiile pragmatice stabilite între aceste concepte, abordând aspecte specifice precum metodologia didactică (metode de predare), obiective curriculare specifice (asociate cu planul de învățământ și fișele disciplinei aparținând masteratelor specializate), cerințele pieței muncii și competențele necesare în cazul traducătorilor profesioniști (studiu de caz: Timișoara, România). Totodată, acesta explorează și raporturile stabilite între exponenți ai mediului universitar (categoria formatorilor) și ai industriei traducerii (categoria angajatorilor).

Din rațiuni pragmatice, se impun de la început anumite precizări de ordin terminologic care vizează sintagma „competență de traducere”, întrucât acest concept cheie constituie baza teoretică a prezentului studiu de caz, fiind analizat dintr-o dublă perspectivă. Competența de traducere, percepută ca un concept supraordonat sau macroconcept, înglobează totalitatea subcompetențelor și abilităților pe care un viitor traducător trebuie să le dezvolte și să le cultive de-a lungul carierei sale, atât în etapa de formare, cât și ulterior (în etapa de dezvoltare și perfecționare). În calitate de concept subordonat sau microconcept, aceasta se poate suprapune în mare măsură

subcompetenței. Având în vedere aceste considerente, scopul prezentului studiu constă în încercarea de a identifica principalele subcompetențe de traducere solicitate pe piața muncii, precum și măsura în care aceste subcompetențe sunt dezvoltate în cadrul anumitor programe masterale specializate.

Pentru a obține aceste date și a putea ajunge la rezultatele preliminare, metodologia propusă pentru acest studiu a vizat *chestionarul* ca unic instrument de cercetare științifică, urmând o structură complexă formată din multiple secțiuni intercorelate. Întrebările au fost elaborate conform parametrilor sugerați de cadrele europene de competență Petra-E (2016) și EMT 2017, precum și de standardele de traducere EN 15038 și ISO 17100, pe fondul gradului ridicat de complexitate în materie de abilități și subcompetențe de traducere ilustrate. Un alt motiv care a determinat selectarea acestor documente este redat și de dorința de a observa măsura în care programele masterale specializate și industria traducerii din plan intern (național) urmează tiparele și standardele impuse la nivel european. Întrucât această lucrare adoptă perspectiva comparativă, cele șase chestionare (câte două distribuite în rândul cadrelor didactice, absolvenților programului masteral și potențialilor angajatori din industria traducerii) urmează o structură în oglindă, ilustrând o problematică similară pentru fiecare secțiune în parte. Au fost vizate trei categorii principale de participanți (cursanții, formatorii și angajatorii), prima alcătuită din absolvenți ai programului masteral

specializat în traductologie „Teoria și Practica Traducerii” (oferit de Facultatea de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest din Timișoara), cea de-a doua din cadre didactice care desfășoară activitate în cadrul acestui masterat, iar cea de-a treia din potențiali angajatori care fac parte din industria traducerii din Timișoara (birouri de traducere, agenții de traducere, companii multinaționale, edituri, etc.).

Structura prezentei teze de doctorat este alcătuită din trei capitole principale, primul fiind precedat de o secțiune introductivă (oferind detalii cu privire la contextul general al cercetării, structura tematică a lucrării și contribuția științifică a studiului propus), iar cel din urmă de o secțiune dedicată concluziilor (oferind o sinteză a rezultatelor preliminare obținute, precum și reflecții asupra limitărilor studiului, prin raportare la posibile direcții ulterioare de cercetare), lista bibliografică (cuprinzând lucrările consultate) și cele șase anexe (cuprinzând chestionarele distribuite în rândul participanților).

În ceea ce privește capitolele principale, cel dintâi – sugestiv intitulat *Fundament Teoretic* [Eng: *Theoretical Groundwork*] – evidențiază aspectele teoretice generale și specifice în baza cărora prezentul studiu de caz a fost derulat (de exemplu: modele de competență de traducere, cadre de competență de traducere, concepte cheie, terminologie specifică), clarifică raționamentul din spatele alegerii temei de cercetare și al formulării ipotezelor de lucru, ilustrând totodată o dispunere în trepte (de la general spre specific) a întrebărilor

de cercetare. Contribuția acestui capitol este evidențiată de două componente centrale; prima, de natură teoretică, este concretizată în incursiunea diacronică a dinamicilor fenomenului traductiv din Antichitate până în prezent [parametri vizați: *tipologia traducerii* (traducere literară, traducere dogmatică/ religioasă, traducere pragmatică/ non-literară/ specializată); *abordarea metodologică a traducătorului* (metode de traducere *ad verbum*, metode de traducere *ad sensum*); *instrumentele utilizate în procesul de traducere* (instrumente lexicografice, servicii de traducere automată, programe de traducere asistată de calculator)], iar cea de-a doua, de natură aplicativă, este cristalizată în elaborarea și sugerarea unui model de competență de traducere aliniat (preponderent) cerințelor sincronice ale industriei traducerii (model regăsit la pagina 68 a prezentei teze de doctorat).

Cel de-al doilea capitol – intitulat *Metodologia Cercetării Științifice* [Eng: *Research Methodology*] – oferă o perspectivă detaliată asupra metodelor adoptate pentru obținerea datelor și interpretarea rezultatelor. Mai precis, acesta analizează particularitățile de elaborare a metodei de cercetare principale, *chestionarul*, precum tipologia întrebării (răspuns închis sau deschis) și tematica secțiunii (de exemplu, testare, evaluare sau sugestii). Acest capitol furnizează, de asemenea, detalii cu privire la raționamentul din spatele variantelor editate ale chestionarelor pilot, la selecția grupurilor țintă și la principiile relaționate cu etica cercetării științifice, precum și la folosirea metodei comparative și a analizei SWOT pentru interpretarea rezultatelor

obținute. Contribuția principală a acestui capitol constă în identificarea mecanismelor deficitare implementate în cazul chestionarelor pilot și încercarea remedierii acestora prin intermediul variantelor editate propuse (ale căror particularități sunt exemplificate în formă tabelară în lucrare, cu scopul sporirii gradului de precizie și claritate). Prin menționarea și contextualizarea ultimelor două metode (comparativă și SWOT), autoarea facilitează tranziția spre componenta aplicativă a prezentei teze de doctorat, respectiv cea dedicată rezultatelor cercetării.

Cel de-al treilea capitol – intitulat *Analizarea Datelor și Interpretarea Rezultatelor* [Eng: *Data Analysis and Discussion of Findings*] înglobează contribuția de natură practică a tezei, în acord cu aspectele teoretice și metodologice dezvoltate în cadrul primelor două capitole. Principala linie analitică aplicabilă aici urmărește interpretarea comparativă a răspunsurilor primite în cazul chestionarelor pilot și variantelor editate, punctând, de asemenea, elementele analizei SWOT – punctele forte, punctele slabe, amenințările și oportunitățile – prin raportare la relațiile existente între exponenții mediului universitar (profesori și absolvenți) și cei ai industriei traducerii (angajatori).

În ciuda faptului că acest studiu poate fi descris ca fiind unul pilot (ținând cont de eșantionul oarecum limitat), acesta își propune să ofere o perspectivă de actualitate cu privire la concordanțele și discrepanțele existente între pregătirea formală a traducătorului (facilitată de mediul academic) și cerințele semnalate de exponenții industriei.

Rezultatele preliminare ale acestei teze de doctorat evidențiază faptul că programele masterale specializate în traductologie (studiu de caz: Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara) reflectă într-o măsură semnificativă obiectivele formulate în documente elaborate la nivel european, precum cadrele de competență Petra-E (2016) și EMT 2017 sau standardele de traducere EN 15038 și ISO 17100, atât prin abordarea curriculară multidimensională (plan de învățământ, fișe ale disciplinei, metodologie didactică, parteneriate cu reprezentanți ai pieței muncii, revizuire curriculară generată de tendințele industriei, etc.), cât și prin conștientizarea aspectelor ce necesită atenție sporită în vederea facilitării accederii absolvenților pe piața muncii (odată cu finalizarea stagiului masteral).

În ceea ce privește limitările acestui studiu de caz, principalul aspect este legat de numărul relativ mic de participanți. Se impune, însă, o clarificare în acest sens: în timp ce grupul țintă alcătuit din cadre didactice care predau, în prezent, în cadrul programului masteral menționat anterior nu putea depăși zece participanți (numărul maxim actualizat), numărul redus este asociat cu profilul angajatorului și, îndeosebi, cu cel al absolventului. Aceste curențe au fost estompeate, într-o anumită măsură, de o altă variabilă majoră, respectiv *varietatea profilului participantului*, care a constituit un considerent deosebit de important pentru varianta editată a chestionarului pilot. Relaționând aceste aspecte cu posibilele direcții de cercetare ulterioare, studiul poate fi extins prin intermediul adoptării unor metode de cercetare calitativă

precum observația (aplicabilă cursanților) sau interviul (aplicabil formatorilor și/ sau angajatorilor), cât și prin implicarea unor alte generații de absolvenți ai programului masteral, în vederea sporirii relevanței studiului propus.